

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ КРЕАТИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

О. Кришан

Креативність - одна з найважливіших загальнонаукових проблем, яку на сьогоднішній день досліджують на філософському, культурологічному, педагогічному, індивідуально-психологічному і соціально-психологічному рівнях.

Значний вклад в розвиток проблеми креативності внесли як вітчизняні (С. Л. Рубінштейн, В.Н. Дунчев, В.Н. Дружинін, Л.Б. Ермолаєв-Томіна, Д. Б. Богоявленська, та ін.), так і зарубіжні дослідники (Дж. Гілфорд, Е.П. Торренс, С. Медник, Р. Мей та ін.).

В сучасності ситуація стала такою, що людям доводиться дуже швидко змінюватися, постійно розвиватися, щоб бути потрібними в суспільстві. Креативність дозволяє людині вдосконалюватися і не боятися нового, швидко адаптуватися до нових умов і вимог зі сторони суспільства. Саме креативність допомагає створювати сприятливі умови для розвитку особистості в цілому, допомагає розкритися, самореалізуватися.

Основною формою активності особистості, як відомо, є професійна діяльність, ефективність якої багато в чому залежить від її творчого характеру. Саме тут особливе значення має процес розвитку креативності - так необхідний для успішної реалізації професійної діяльності.

Поняття «креативність» було введено в психологію при розробці тестів, з допомогою яких можна було б досліджувати розвиток творчих здібностей, «...американський психолог Дж. Гілфорд запропонував кубічну модель структури інтелекту, виявив існування двох принципово відмінних типів мислительних операцій: конвергенції і дивергенції». Інтелектуальні здібності були відділені від креативних. Але їхнє співвідношення і взаємозв'язок залишаються дискусійними до цього часу.

Згідно В.Н. Дружиніна, існують як мінімум три підходи до проблеми творчих здібностей (креативності). Вони сформульовані наступним чином:

1. Як таких творчих здібностей немає. Інтелектуальна обдарованість виступає в якості необхідної, але недостатньої умови творчої активності особистості. Головну роль в детермінації творчої поведінки відіграють мотивації, цінності, особистісні риси.

2. Креативність є самостійним чинником, незалежним від інтелекту. Основним змістовним компонентом поняття креативність тут виступає дивергентне мислення.

3. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей і навпаки. Творчого процесу як специфічної форми активності немає. Креативність розуміється як інтелектуальна обдарованість.

Цікавий взаємозв'язок між креативністю і інтелектом відзначає М. С. Єгорова «...рівень інтелекту в більш старшому віці до деякої міри залежить від креативності в більш молодшому віці, але не навпаки. ...Креативність і інтелект продовжують впливати один на одного, але вплив цей відстрочений і тому може бути помічений лише при міжвіковому співставленні».

Дж. Плфрдом були виділені основні параметри креативності:

1) оригінальність - здатність продуціювати незвичні відповіді; 2) семантична гнучкість - здатність запропонувати нове використання об'єкта; 3) образна гнучкість - здатність бачити в об'єкті нові ознаки; 4) спонтанна гнучкість - здатність продуціювати різноманітні ідеї в нерегламентованих ситуаціях».

Е.П. Торренс виділив наступні параметри креативності: продуктивність (здатність до висунення великої кількості ідей), гнучкість (здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати різноманітні стратегії розв'язання проблем), оригінальність (здатність до висунення ідей які відрізняються від очевидних, банальних чи міцно установлених), деталізація (розроблення ідей).

П.Ф. Кравчук виділяє соціальні риси, які характеризують розвинуту творчу особистість:

- глибина та широта знань, вміння застосовувати їх у різноманітних ситуаціях;
- сформована стійка потреба до постійного оновлення знань і набуття нових;

- цілеспрямоване прагнення до істини, здатність глибоко проникати в суть проблеми, бачити відносини між явищами, тобто здатність до аналізу та синтезу;

- вміння відмовитися від застарілих звичок та поглядів;

- вміння поєднувати нове з попереднім особистим досвідом і досвідом інших.

Багато дослідників вважають, що саме підлітковий вік є сенситивним для розвитку креативності.

Особливості підліткового віку визначаються конкретними соціальними обставинами, насамперед - зміною місця дитини у суспільстві. У підлітків є кілька можливостей для відчуття власної індивідуальності, креативності. Одна з них - розвиток своєї особистості за зразком та подобою особистості дорослої людини, оскільки саме дорослий в очах дитини володіє самостійністю, лідерськими здібностями і соціальною креативністю.

Для емпіричного дослідження рівня креативності підлітків вибірку склали 30 хлопців і дівчат 12-13 років, що навчаються в сьомому класі Ліцею інформаційних технологій міста Олександрії, Кіровоградської області.

Ми вважаємо, що доцільно одночасно дослідити вербальний і образний рівні креативності і виявити взаємозв'язок між ними. Для досягнення цієї мети було використано тест Е.П. Торренса: вербальну (7 субтестів) і образну (3 субтеста) частини.

За Е.П. Торренсом «Вербальна креативність» більш стабільно і надійно відображає загальну креативну енергію особистості. Люди з однаково високим рівнем вербальної креативності, але з різними піками по окремим її показникам (швидкість, гнучкість, оригінальність), будуть відрізнятися якісною своєрідністю у прояві своїх творчих здібностей.. По вербальній креативності в досліджуваній групі високий показник мають 43 % учнів.

Творчий потенціал особистості більш стабільно і надійно відображається в узагальненому показнику «Образної креативності». Образна креативність аналізується за наступними показниками: швидкість, оригінальність, розробленість, абстрактність, опір замиканню. По образній креативності високий показник мають 20 % учнів.

На основі даних проведеного дослідження було виведено загальний показник в досліджуваній групі підлітків по вербальній і образній

креативності: середній показник в досліджуваній групі по вербальній креативності становить 57,5; по образній креативності -55,1. В той час, як нормою вважається рівень розвитку від 40 до 60.

В результаті дослідження зроблено наступний висновок: не завжди діти з високою вербальною креативністю мають високий показник і по образній креативності, і навпаки. Хоча необхідно зауважити, що певна залежність все ж таки прослідковується -образна креативність позитивно корелює з вербальною креативністю, але зв'язок між ними або слабкий, або середній. Так можна спостерігати, що у одних учнів достатньо високо розвинені вербальна і образна креативність, у інших - високо розвинена тільки вербальна або тільки образна креативність.

Важливо також зауважити, що 73 % досліджуваних мають вищий показник по вербальній креативності, ніж по образній.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що немає єдиного підходу до визначення поняття креативність. Креативність - одна з найцікавіших, найбільш складних і найменш вивчених психологічних явищ.

Література

1. Барко В.І., Панок В.Г., Лазаревський С.В. Креативність та її діагностика. // Обдарована дитина. - 2001. - №6. - С. 22-27.
2. Булка Н.І. Креативність і соціальна компетентність. // Практична психологія і соціальна робота. - 2001. - №10. - С. 46-49.
3. Гергель Є.Л. Розвиток креативних здібностей у підлітків. // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. За ред. Максименка С.Д. - К.; - т. IV, - ч.2.
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. 2-е издание. -СПб.: Питер, - 1999. - 368 с.
5. Егорова М.С. Сопоставление дивергентных и конвергентных способностей когнитивной сферы детей. // Вопросы психологии. - 2000.-№1.-С. 36-46.'
6. Туник Е.Е. Тест Е.П. Торренса. Диагностика креативности: Методическое руководство. - СПб.: ИМАТОН, 2000. - 171 с

Наук. кер. – Дворніченко Л.Л.